

enkelt Ord, Udtryk og Afsnit, at »Bogen i Rentryk ikke var til at kende igen, men med Hensyn til Objektivitet var kommet paa Højde med de bedste af de allerede foreliggende Lærebøger«, en meget brugt dansk Historielærebog for Folkeskolen, »der kom i ny Udgave, medens Kommissionen arbejdede, havde ganske skiftet Karakter og maatte i sin nye Form i det store og hele siges at være uangribelig«.

Der har jo imidlertid været Spørgsmaal, hvor Uoverensstemmelserne i de forskellige Landes Syn ikke lod sig fjerne ved Undersøgelse og Forhandling, idet Forskningen indenfor de forskellige Lande er kommet til forskellige Resultater. Spørgsmaal som de forskellige Landes Andel i Vikingetogene med deres Bosættelser, Betydning for Kulturen og Statsdannelserne; de forskellige Unioner og Folkenes indbyrdes Stilling indenfor denne; Nationalitetsspørgsmaalet i Finland. Fagnævnene vil her udarbejde vejledende Fremstillinger af de omstridte Punkter indenfor de nordiske Landes Historie, saaledes at en Historiker fra hvert af de paagældende Lande gør Rede for Forskningens Syn for Øjeblikket, enten i Fællesfremstilling eller i Parallelfremstillinger, saaledes at Historielærerne Norden over kan danne sig et Skøn over de forskellige Synsmaader og deres Begrundelse. Et saadant fælles dansk-svensk Forskningsbidrag til et af de vanskelige Punkter, Forudsætningerne for Aarene 1863—64 i dansk og svensk Politik, foreligger allerede udenfor »Nordens« Publikationer i Friis-Hedins Udgave af Henning Hamiltons »Anteckningar rörande förhållandet mellan Sverige och Danmark 1863—64«, af det svenske Fagnavn omtalt som »forbilledligt«.

Endelig vil Fælleskomitéen søge at faa een nordisk Historie-skriver til at udarbejde en kortere Fremstilling af de nordiske Folks Historie: det fælles og ensartede og det forskellige og særprægede.

Th. A. Müller.

II.

Tysk-fransk Historikeroverenskomst.

Ogsaa udenfor Norden har man i Aarene siden Verdenskrigens Afslutning haft Opmærksomheden henvendt paa Historieundervisningens Betydning for Tankesæt og Indstilling hos den opvoksende Slægt. Forkæmperne for mellemfolkelig Afspænding har tilvisse lidt bitre Skuffelser, men har dog ogsaa — selv i de sidste vanskelige Tider — haft Lejlighed til at konstatere, at Folkeforsoningens Idealer bevarer deres Livskraft og over deres Virkning. Som der tidligere er blevet gjort opmærksom paa i dette

Tidsskrift, har Historieforskernes internationale Sammenslutning (Comité international des sciences historiques) nedsat en Kommission, som virker for at bringe de historiske Lærebøgers Indhold i Overensstemmelse med Videnskabens Opfattelse og Resultater. Det til Folkeforbundet knyttede »Institut international de coopération intellectuelle« udfører et Arbejde i samme Retning. I Sammenhæng med ovenstaaende Redegørelse for Udviklingen her i Norden er der Grund til at gøre opmærksom paa, at ogsaa denne internationale Indsats bærer Frugter. Selv om det paa Forhaand vil være naturligt at advare mod overdrevne Forestillinger om dens Virkninger, bør det samtidig tages i Betragtning, at Arbejdet udføres i Nationer, som Aar igennem har staaet i maaske den blodigste og mest forbitrede Livskamp, som Historien kender, og er sat i Gang i en Tidsalder, da lidenskabelige indre og ydre Modsætninger gør sig gældende. Set paa denne Baggrund faar det Betydning, at Repræsentanter for den samlede tyske og franske Lærerstand nu i Foraaret efter lange forudgaaende Forhandlinger har kunnet afslutte en saakaldet »Accord franco-allemand sur l'enseignement de l'histoire« (se Bulletin publié par l'Institut international de coopération intellectuelle de la société des nations No. 78—79, S. 287—306). Oprindeligt havde de tyske Forhandlere ment at handle »d'accord avec leur gouvernement«, men har i den endelige Formulering foretrukket Vendingen »au su de leur gouvernement«. Det siger sig selv, at denne Ændring formindsker Overenskomstens Rækkevidde. Senere Kommentarer i »Nationalsozialistische Erziehung« (1²/₆ 1937) peger i samme Retning

Naturligvis kan man ikke sammenligne den tysk-franske Overenskomst med den nordiske Publikation. Medens sidstnævnte indeholder en dybtgaaende Undersøgelse af samtlige foreliggende historiske Lærebøger, har de franske og tyske Forhandlere set bort fra et saadant Forsøg og har nøjedes med i 39 »Resolutioner« at fremhæve en Række Fakta, Synspunkter og Ønsker, som de kræver lagt til Grund for de historiske Lærebøgers Fremstilling af de tysk-franske Mellemværender. Selv om man fastholder denne Begrænsning og ogsaa tager de ovenfor nævnte Omstændigheder i Betragtning, har det utvivlsomt Betydning, at det paa mange og væsentlige Punkter er lykkedes at fastslaa Enighed mellem Repræsentanter for fransk og tysk historisk Videnskab og for de to Landes Lærerstand. Ganske vist har hver af Parterne i adskillige Spørgsmaal taget Reservationer; i det hele og store er dog ogsaa disse Udtryk for en videnskabelig og liberal-human Tankegang. Særlig virker det tiltalende, at man i saa

ringe Udstrækning har slaaet sig til Taals med vage Formuleringer og heller ikke er gaaet udenom omtaalige Problemer. Trods de forskellige Theses' relative Kortfattedhed er det i det Hele lykkedes, hvad der maa være Hovedformaalet, at give Udtryk for den videnskabelige Forsknings nuværende Standpunkt. Blandt de tyske Repræsentanter findes bl. a. Professor Paul Herre, en Tid Direktor i det tyske Rigsarkiv i Potsdam, blandt Franskmandene Professorerne Pagès og Renouvin. Specialforskere vil maaske hist og her kunne fremsætte Indvendinger. I det Hele og store maa man dog anerkende Resultatet af Overvejelserne.

Storst Betænkelighed vækker det, at de franske og tyske Forhandlere ogsaa har taget Stilling til andre Landes — særlig Englands og Ruslands — Optræden og i nogen Grad viser Tilbøjelighed til at lægge Ansvar paa en — fraværende — Tredjemand. Selv om det næppe helt kunde undgaas at inddrage ogsaa Lande udenfor Tyskland og Frankrig, havde der maaske været Anledning til større Tilbageholdenhed.

Saaledes erklærer Tyskerne i Resolution Nr. XX: at Rusland siden Vinteren 1913—14 »a pris la décision d'accomplir sa mission historique dans le Proche-Orient, même au risque de déclancher une guerre européenne«. Bortset fra, at denne almindelige Vurdering næppe kan siges at være videnskabelig godtgjort, bemærker man, at den ikke har fremkaldt nogen fransk Reservation. Naar derimod Tyskerne (i Nr. XXIX) udtaler, at Krænkelsen af Belgiens Neutralitet »n'a pas été un facteur déterminant de la décision prise par le gouvernement anglais d'entrer dans la guerre mondiale...« er de franske Forhandlere mere paa deres Post og fastholder:

»que l'entrée de l'armée allemande en Belgique a été, non le prétexte qui a permis au gouvernement de Londres de faire accepter la guerre par l'opinion publique, mais l'événement qui a entraîné d'une manière irrésistible le Parlement, aussi bien que le Gouvernement, y compris des hommes d'Etat importants, partisans jusque-là d'une politique d'expectative«.

I Dansk historisk Tidsskrift er der dog særlig Anledning til at paatale, at den eneste Resolution, som omhandler vort Land, er helt igennem uheldigt formet og vidner om svigtende Kendskab til Historieforskningen.

Det hedder i Resolutionen Nr. VII:

»Les membres de la Commission sont d'accord pour constater, à propos de la question des Duchés, que la politique de Bismarck a eu pour résultat d'annexer à la Prusse des régions dont la population, en majorité, était allemande, et non danoise.«

Mais ils ne peuvent se mettre d'accord sur le point suivant:

Les membres allemands affirment que si le plébiscite du Schlesvig du Nord n'a jamais eu lieu, c'est *uniquement parce que le Danemark n'a pas voulu réaliser les conditions préalables nécessaires.*

Les membres français ne peuvent formuler une opinion à ce sujet sans connaître les documents auxquels se réfèrent les membres allemands.

Danske Historikere vil være enige om, at førstnævnte Passus — ved uden videre at betragte Lauenburg, Holsten og Slesvig som en Eenhed — giver et mildest talt misvisende Indtryk. De vil med samme Styrke paatale, at de tyske Forhandleres Reservation er et Vidnesbyrd om, at de — som de franske Forhandlere for deres Vedkommende direkte indrømmer — har været uvidende om, i hvert Fald ikke har taget Hensyn til Aage Friis' store Aktsamlinger og Fremstillinger vedrørende de dansk-tyske Forhandlinger om Udførelsen af § 5. (Den danske Regering og Nord-slesvigs Genforening med Danmark. I, 1864—68 (1921) og Det nordslesvigske Spørgsmaal 1864—79. Aktstykker og Breve, I (1921), II (1925), III (1932)).

Den ovenfor anførte her kursiverede tyske Paastand kan ikke siges at være et loyalt Referat af de ubestridelige Fakta, at de dansk-tyske Forhandlinger efter 1864 blev uden Resultat, fordi Bismarck kun vilde gaa med til en Grænseforandring, som var nationalt utilfredsstillende for Danmark og det danske Nord-slesvig, og fordi han tilmed som Betingelse for denne stillede Krav om saadanne Garantier til Gunst for de tyske Nordslesvigere Nord for den eventuelle nye Grænse, at man fra dansk Side fandt dem uantagelige. I dette som i adskillige andre Tilfælde mærker man de uheldige Følger af, at Størsteparten af Udlandets Historikere er uden Kendskab til dansk Historieskrivning, og det understreger Betydningen af, at Aage Friis' anførte Fremstilling inden for længe maa blive oversat til et Hovedsprog eller paa anden Maade gjort bekendt for Udlandets historiske Videnskab.

Af Overenskomstens 39 »Resolutioner« omhandler Nr. I—VIII Tiden inden 1870, Nr. IX—XX den europæiske Storpolitik indtil 1914, Resten selve Krigsudbruddet, Krigen og Freden, dens Følger og Eftervirkninger. I og for sig kunde det være fristende at gengive Resolutionernes fulde Ordlyd; i mange Henseender giver de et Billede af Tidsalderens Problemer og deres Genspejling i tysk og fransk Historieskrivning. I det følgende fremdrages alene nogle Theses vedr. særlig brændende Spørgsmaal. Man vil dergennem faa et Indtryk af Overenskomstens Form og Indhold.

Det hedder saaledes i Nr. V (om Elsass' Stilling som Kampplads mellem Tysk og Fransk: Kommissionens Medlemmer er

enige om at konstatere, at Elsass, som i Middelalderen og under Reformationen havde været »terre de langue et de culture germanique«, efter 1648 har bevaret »ses particularités de langue et même, en grande partie, de culture«. Ligesaa utvetydigt konstateres det, at Revolutionen 1789 »l'a fait entrer complètement dans la Communauté nationale française«. I Overensstemmelse med disse Grundanskuelser er begge Parter enige om, at tyske Lærebøger bør fremhæve det franske Synspunkt saavel som det tyske og give Afkald paa at betragte Elsass-Lothringen som »rein-deutsche Gebiete«; omvendt bør franske Lærebøger anføre de Grunde, som bevirkede, at Tyskerne i 1871 ansaa Anneksionen for legitim. For Anneksionen af det fransktalende Lothringen — hedder det — var »strategiske Grunde« bestemmende.

Det vil næppe være urigtigt at vurdere Formuleringen af denne Resolution i Sammenhæng med de sidste Aars officielle tyske Erklæringer, at der mellem Tyskland og Frankrig ikke eksisterer noget territorialt Mellemværende.

I Resolution Nr. X konstaterer Kommissionens Medlemmer i fuldkommen Enighed, at franske Lærebøger ofte har overdrevet Betydningen af den pangermanske Bevægelse etc., paa samme Maade som de tyske har lagt overdreven Vægt paa Revancheideens Betydning. Den første, siges der, har vel til Tider kunnet ove Indflydelse paa den offentlige Mening, men har ikke »inspiré d'une façon permanente la politique des hommes d'Etat«. Om sidstnævnte, erklæres det, at den »a constamment décliné après 1890 et n'a plus joué, dès lors, un rôle appréciable.«

Om de forskellige Alliancers og Ententers Indhold og Betydning findes en Række Resolutioner, som i Sammenhæng med Forskningens nuværende Standpunkter fastslaar Aftalernes Bestemmelser og deres Rækkevidde.

I Vurderingen af »Skyldspørgsmaalet« — vel det ømtaaligste af alle Problemerne — bryder Kommissionen afgjort med Versailles-Fredens kategoriske Dom.

Den almindelige Dom i Nr. XX har følgende fælles Formulering:

1° Que les documents ne permettent pas d'attribuer, en 1914, une volonté préméditée de guerre — européenne — à aucun des gouvernements et des peuples;

2° Qu'il existait dans les différents Etats des courants belliqueux.

Dans les manuels d'enseignement, il serait sage de se borner à noter que la méfiance était au plus haut point, que dans les milieux dirigeants était répandue l'idée de la guerre inévitable, que chacun attribuait à l'autre des pensées d'agression, que chacun acceptait le risque de la guerre.

Ved den nærmere Fordeling af Ansvarer tager hver af Parterne Reservationer. Franskmandene henviser til, at de krigeriske Stem-

ninger var stærkere i Tyskland end i Frankrig, medens Tyskerne gør gældende, at Poincaré's og Isvolskys Politik »a créé en Europe une situation qui renfermait en elle un danger de guerre et que les sérieuses préoccupations, les délibérations et les manifestations du gouvernement allemand en ont été la conséquence naturelle«.

Mærkes maa det, at begge Parter (i Nr. XXV) er enige om at konstatere:

1° Que l'Allemagne, informée à temps du sens général de l'ultimatum à la Serbie, n'a cherché à exercer sur l'Autriche-Hongrie aucune influence modératrice;

2° Qu'une influence exercée par la Russie sur la rédaction de la réponse serbe paraît dans l'ordre vraisemblable des choses, mais que la forme exacte de cette influence n'est pas encore tirée au clair;

3° Que la réponse serbe à l'ultimatum, même si l'on admet qu'elle a été modifiée selon les suggestions russes, restait pourtant assez conciliante, de l'avis même de Guillaume II, pour permettre une solution diplomatique«.

Og i Nr. XXVII, Punkt 2:

»Que le gouvernement français n'est pas intervenu auprès de la Russie pour déconseiller la mobilisation partielle russe contre l'Autriche-Hongrie. Il a conseillé, le 30 juillet, de ne prendre aucune mesure qui pourrait donner lieu à une réplique allemande, mais la manière dont ces instructions ont été interprétées par l'ambassadeur de France à Saint-Petersbourg est une question qui prête encore à controverse«.

I en Række Tilfælde har Parterne været saa langt fra hinanden eller Spørgsmaalene af en saa almindelig Natur, at Opfattelserne ikke lod sig formulere i kortfattede Resolutioner. I Stedet har man vedtaget Henstillinger, som giver Udtryk for Ønskerne om liberal og lidenskabsløs Behandling af vanskelige Mellemværender. Som Eksempler kan anføres de gensidige Beskyldninger for franc-tireurs Angreb og dermed følgende Modforanstaltninger (XXXII) samt Ruhr-Besættelsen (XXXVIII).

Man kunde vedblive at citere. Det foranstaaende maa dog være tilstrækkeligt til at give et Indtryk af Overenskomstens Form og Indhold.

Større Usikkerhed volder — som ovenfor berørt — Spørgsmaalet om dens Virkninger.

I en »Résolution finale« paatager Kommissionens Medlemmer sig Forpligtelsen til hurtigst muligt og fuldstændig at offentliggøre de vedtagne Resolutioner og dertil knyttede Forbehold. Yderligere lover man at virke hen til, at der ikke alene i historiske Lærebøger, men ogsaa i selve Undervisningen og i alle Skrifter vedrørende denne tages videst muligt Hensyn til Overenskomsten. Fremtiden vil vise, i hvilken Grad disse Løfter bliver opfyldt.

Axel Linvald.